

מראי מקומות- בבא מציעא נ"ו

(א) **מדוחק אין, שלא מדוחק לא- ע' בתוס' (נה):** ד"ה ויחזור) דהק' דלפי פרש"י בסוגיא, למה הק' הגמ' מהא דמחללין כסף על נחושת מדוחק, עדיף הי' להק' מהא דמחללין כסף על כסף בדמאי, דאין עושין אפי' בדוחק במעשר שני ודאי, מדלא קתני להתנות על א' מן הסלעין, ומחללין במ"ש של דמאי. וע"ש שפי' הסוגיא באו"א. וכ' הריטב"א ליישב דאח"כ הי' הגמ' יכול להק' כן, אלא דהי' ניח"ל להק' מגופא דמתני' דקתני בהדיא מחללין כסף על נחושת בדוחק. ועוד תי' דמהא דאין מחללין מסלע על סלע לא הי' מצי למיפרך, דשאני הכא דכולי' חד טבעא ממש, ואין דרך חילול בכך, וכי קתני לעיל מחללין כסף על כסף כשהם שתי מטבעות של כסף כגון, מעין על איסרין או להיפך.

(ד) **אלו דברים שאין בהם אונאה... וההקדשות-** הק' הבית אהרן, מה שייך שיהי' אונאה בהקדש, הרי כיון שהמכירה נעשה ע"י גזבר, יכול הקדש לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. וכ' דאפי' אם אמרי' כן, הרי כיון שאין שייך מכירה אלא ע"י גזבר, א"כ ע"כ כשאמרה תורה שאין בה דיני אונאה, נמצא דאמר כן אפי' במקום גזבר [אולם לכאור' יש לפקפק בזה, ד"ל דמה שאמרה תורה דאין אונאה להקדשות, היינו לענין מי שנחאנה מהקדש, דאינו יכול לתבוע מהקדש כלום, אבל היכא דהקדש נתאנה, שפיר יכול לטעון לתקוני שדרתיך, וצ"ע]. עוד תי' דאולי יש לחלק בין גזבר לשליח בעלמא, דבגזבר יש לו דאינו סתם שליח אלא כיד הקדש, וכמו שמצינו בגבאי צדקה, דאמרי' בהו יד עניים הם, אלא דהק' ע"ז, דא"כ ה"ה באפוטרופוס לימא כן, שהרי יש לו דין יד, ומ"מ אמרי' באפוטרופוס לתקוני שדרתיך וכו'. ושוב תי' דאי"צ לכל זה, דכל הסברא דיכול לומר לתקוני שדרתיך, היינו משום דיכול לומר דאילו ידע דטעה לא הי' עושהו שליח, והוי כמו מקח טעות. ובהקדש לא אמרי' כן, דמאן טעה, ולכן שוב אין שייך כלל סברא זו לתקוני שדרתיך כלל אצל הקדש.

(ה) **שומר חנם אינו נשבע- כ' תוס' (נדפס לקמן נז:)** דה"ה דאינו משלם אם פשע, דמכל דיני הפרשה נתמעטים, ומה דלא נקט תשלומין, שהוא רבותא טפי, היינו משום דעיקרה נתני בשבועות, וכאן נסבה אגרה דהתם. אולם ע' בריטב"א שהביא דדעת רש"י לקמן (נח.), וכן דעת הרמב"ם (שכירות ב', ג') הוא דלענין פשיעה חייב אפי' בדברים אלו, ומשום דפושע מזיק הוא, ומגזקין לא פטרי' רחמנא.

(ו) **וכי תמכרו ממכר לעמיתך... דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות- הק' הפני יהושע,** הא עיקר קרא בקרקע כתיב, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, וא"כ איך שייך לומר דאין דין אונאה בקרקע. וכ' דבאמת אפי' קרקע אסור להונות לכתחלה, והמיעוט הוא רק מהלאו דלא תונו לא קאי עלייהו [ויש לעי' לפ"ז מהו האיסור לכתחלה], וממילא לא ניתן להשבון להחזיר

(ב) **ובעל הבית, בין כך ובין כך צריך לעשר-** אלמא דס"ל לר"מ דמחמירין בדמאי כמו בודאי לענין אכילת מעשר שני. והק' התוס' ר' פרץ, הרי כאן אין מיירי באכילה אלא במכירה, ואיך מיירי ראי' ממכירה דמחמיר בדמאי כמו בודאי, הרי במכירה אין מחמיר כמו בודאי, דהא דסיטון יכול למכור טבל דמאי, וודאי טבל אפי' סיטון אינו יכול למכור, ולכן נטה מפרש"י בסוגיא. וכ' הריטב"א דאי"ז נחשב לקולא, דבסיטון מידע ידיע לפירות ע"ה הם, וליכא למיחש למידי [אולם עדיין ק"ק, הרי מ"ש בטבל ודאי דאינו יכול למכור, וצ"ע].

(ג) **הלוקח מן הפלטר מעשר מן כל דפוס ודפוס דברי ר"מ- פרש"י דפלתר הוא לוקח ככרות הרבה ומוכר לחנוונים ולנחתומים. ותמה הריטב"א,** איך אמרי' דמוכר לנחתומין, הרי דין לוקח מן הנחתום דיכול להפריש אפי' מדפוסים הרבה, ואיך יכול להיות עדיף מן הפלטר עצמו. ועוד הק', הרי מבואר בתרגום דאופה הוא נחתום, וא"כ איך אמרי' דנחתום רק קונה הככרות מן הנחתום, וע"ש שפי' באו"א. וע' במהר"ם שיי"ף דכשתי' הגמ' דנחתום זבין מחד, יכולין לתלות דאיש זה לא הי' פלטר אלא בעל הבית, ולכן שפיר יכול להפריש מדפוסים הרבה.

לרשותו ונתכוין לקנותה לגזילה דאינו חייב, דבמחשבה גרידא אינו נעשה גזלן.

(ט) **שכירות יש לו אונאה או אין לו אונאה - כ'** הריטב"א דהיינו בשכירות מטלטלין, דאילו בשכירות קרקע פשיטא דאין בה אונאה, שהרי אפי' מכירה גמורה דקרקע לית בה אונאה. והוסיף דקבלת מלאכה ושכירות פועל פשיטא דאין בה אונאה, דממכר אמר רחמנא והכא ליכא מכירה כלל. אולם כ' הרמב"ם (מכירה י"ג, י"ח) "יראה לי שהקבלן יש לו הוניי', כיצד, וכו', וכל אחד משניהם, בין קבלן בין בעל הבגד חוזר לעולם כמוכר". וכן פסק המחבר (חו"מ רכ"ז, ל"ו), אולם ע' ברמ"א (שם, ל"ג) דכנראה פסק כהריטב"א ודעימי'.

(י) **כל דבר שבמדה וכו' - ע' בחי' הר"ן שהק' מכאן על מש"כ הרשב"ם בב"ב (ק"ג):** דמה שאמר רבא כל דבר וכו' קאי רק על מטלטלין, דכאן מבואר דה"ה בקרקע אמרי' כן.

(יא) **ואיגלאי מילתא דלא דשא בה כדאבעי לה - פרש"י,** דמידי דאומדנא שכיח דטעו הוא, ולכן שייך בה אונאה. והק' החי' הר"ן, הא סכ"ס, כיון דאמר לו בפירוש לזרוע בה כדאבעי לה, א"כ הו"ל מקח טעות ולא אונאה. והביא דמשמע מדברי הרמב"ם (מכירה י"ג, ט"ז) דהבין דהציור הוא דשכר פועל שיזרע שדהו כדבעי לה, ואגלאי מילתא דלא זרע בה ככל צורכה, וזהו האונאה. וגם ע"ז הק' החי' הר"ן, דכיון דלא השלים שכירות שלו, א"כ ודאי אבד שכרו. ולכן הביא מה שגרס הר"ח, דא"ל שדאי בה כדבעי לה, מאי, יש להן אונאה או אין להן אונאה. והביאור הוא דבאמת שדי בה כדבעי לה, אלא שמכרן ביותר מכדי דמיהן, האם יש אונאה בכה"ג או לא.

(יב) **נשבעין עליהן או אין נשבעין עליהן, כמאן דשדיא בכדא וכו' - פרש"י,** אם הודה במקצת, כגון טענו פסקת עמי לזרוע ו' שמסרתי לך וזרעת חמש, והוא אומר זרעתי חמש ומחצה. והק' הריטב"א, דהא בכה"ג הו"ל הודאה וכפירה במטלטלין, כי על הסאה שזה טוען שלא זרעה כלל הוא מודה במקצת וכופר

האונאה. וע' ברמב"ן על התורה (ויקרא כ"ה, י"ד) "שג"כ העיר דפשטות הקרא מיירי בקרקע, וכ' "שודאי המאנה את חבירו לדעת עובר בלאו, בין במטלטלים בין בקרקעות" [ודלא כהפנ"י, דס"ל דבקרקע אינו עובר בלאו]. וכ' דנתמעטו קרקעות רק מאונאת שתות דחוזר המקח, ויותר משתות דבטל מקח, וכ' הרמב"ן דבקרקע אפי' ביתר בשתות איכא מחילה, כמו שיש מחילה בפחות משתות במטלטלים. וע' במנחת חינוך (של"ז, ג') שהביא דעת הרמב"ן, וכ' דלדבריו דמה דאין אונאה בקרקע היינו משום מחילה, א"כ בעצם הוי לאו הניתן לתשלומין, וא"כ שפיר אין לוקין אפי' בקרקע. אבל לפי הראשונים דס"ל דשייך מלקות באונאה, א"כ יש לעי', למה אין לוקין בקרקע, כיון דאינו משלם. וכ' דלפי מש"כ הפנ"י (עוד בדבריו שם) דאונאה הוא ניתק לעשה דוהשיב, א"כ אמרי' דכיון דיש בלאו זה ניתק לעשה, אפי' היכא דלא שייך העשה אינו לוקה.

(יז) **יצאו שטרות שאין גופן מכור - כ' הקצות (קכ"ו, ט')** דאע"ג דמוכר שטרות אין בו אונאה, מ"מ מי שמוכר חוב על פה ע"י מעמד שלשתן, אז יש להם אונאה, דחובות גופייהו הוי גופו ממון. אולם ע' בפתחי תשובה (חו"מ רכ"ז, כ"ב) שהביא מהדברי חיים (אוירבך, הלואה ל"ו) דחולק על הקצות, וכ' דמה דהגמ' הי' צריך למעט שטרות, היינו משום דבעצם השטר הוא דבר המטלטל מיד ליד, ולכן הי' צריך הגמ' למעטו מטעם אחר, שאין גופו ממון. אבל חוב ע"פ בלא"ה נתמעט, שהרי אינו דבר המיטלטל מיד ליד, ולכן ודאי אין שייך בו אונאה. [נלכאו' ק', דלכאו' הציור הרגיל של מודה במקצת הוא חוב ע"פ, היתכן דנתמעט משבועה, ונמצא דכל דין מודה במקצת רק במקדון נאמר, אתמהא. ופעם הצעת קו' זו לר' יהושע אטיק שליט"א, והשיב לי דכאן המכירה הוא על החוב, וזה אינו דבר המטלטל, ולכן אין שייך בו אונאה, משא"כ לענין שבועת מודה במקצת, דעיקר התביעה הוא על הממון, לא על החוב, והממון הוא דבר שניתן מיד ליד, ולכן שפיר נשבע עליו, ועדיין צ"ע.]

(יח) **אם המצא תמצא בידו... גגו חצירו וקרפיו מנין - פרש"י,** מנין שאם נכנסה שם ונעל בפניה לגניבה מנין שקנתה לו חצירו ומתחייב כפל. וכן פרש"י לעיל (י:), ודייק הקצות (שמ"ח, ב') דאם נכנסה מעצמה

במקצת. ולכן הוא פי' כגון שאמר לו מסרתי לך לשמור חמש סאין זרועין, והוא אומר לא מסרת אלא ארבעה, ופשעתי בהם ולא שמרתים (דלא הוי הילך) [ולכאוי' אם שייך לפרש כן תלוי במח' שהבאנו לעיל אם יש דיני שמירה על קרקע בכלל, דאם אין שמירה על קרקע בכלל, אפי' בנוגע פשיעה, א"כ אין הודאתו מחייבו כלל, רצ"ע בזה]. וע' בלחם אבירים שג"כ העיר כן על רש"י, וכ' "ואפשר לומר דהכונה תביעת שבח ארעא משה שמסר לו, והוא טוען חמשה וחצי", ולכן שפיר הו"ל טביעה על קרקע [אבל א"כ לכאוי' פשוט דהוי קרקע, אם התביעה על השבח בקרקע ולא על הזרעים, רצ"ע בכ"ז].